

ישראל והאזרחים הפלסטינים :

דוח המעקב הפוליטי מכסה חודשים דצמבר 2009 וינואר 2010

דוח מס. 7, 2010

בדוח :

1	הקדמה
1	הרשות המחוקקת
6	הרשות המבצעת
7	רדיפה פוליטית של מנהיגים ערבים
8	מחאה פוליטית באוניברסיטאות אסורה
9	הרב עובדיה בז לדת האסלאם
9	סיכום

מדי | מ ד ה | MADA
Al-Carmel
المركز العربي للدراسات الاجتماعية التطبيقية
המרכז הערבי למחקר חברתי יישומי
Arab Center for Applied Social Research

ישראל והאזרחים הפלסטינים:

דוח המעקב הפוליטי

חודשים ספטמבר – אוקטובר 2009

דוח מס. 7, 2010

אמטאנס שחאדה

הקדמה

דוח זה הוא השביעי בסדרת דוחות המעקב הפוליטי הדו-חודשי של מדה אל-כרמל, וסוקר את החודשים דצמבר 2009 וינואר 2010. הדוח משלים שנה של סקירה מעמיקה של מדיניות הממשלה, תהליך החקיקה, עמדות הציבור הישראלי והצהרות של מנהיגים, אנשי דת ואקדמיה כלפי האזרחים הפלסטינים בישראל. סיכום השנה הראשונה מצביע על החרפה במדיניות הממשלתית כלפי האוכלוסייה הפלסטינית; על העמקת התהליך של חקיקת חוקים המבקשים לבצר אופיה היהודי של המדינה ולצמצם את זכויות האזרח של האזרחים הפלסטינים; ועל הבלטת העוינות והשנאה בהצהרותיהם של מנהיגים פוליטיים ודתיים כלפי האזרחים הפלסטינים. גם הלגיטימציה של ביטויי האפליה והשנאה כלפי האזרחים הפלסטינים התגברה לאורך התקופה. הדוח הנוכחי מחזק מסקנות אלו.

הרשות המחוקקת

חלק זה סוקר את הצעות החוק שהוגשו לכנסת בחודשים דצמבר 2009 וינואר 2010, ויש בהן פגיעה ישירה או עקיפה בזכויותיהם ובמעמדם של האזרחים הפלסטינים בישראל. המכנה המשותף של רוב הצעות החוק הוא תרגום בפועל של מאמצי הממשלה והרוב בכנסת לעגן בחוק את אופיה היהודי של מדינת ישראל ולצמצם את זכויות האזרח של הפלסטינים. מכלול הצעות משקף את המצע הפוליטי של מפלגת ישראל ביתנו, על אף שחלק ניכר מהן לא נכלל בקווי היסוד של הממשלה. בכך הופך קו זה לזרם המרכזי במדיניות כלפי האזרחים הפלסטינים.

יישובים ליהודים בלבד בחסות החוק

בדוח הקודם תיארנו את השינויים במדיניות קליטתם של תושבים חדשים בכמה יישובים קהילתיים בגליל. תכליתה של מדיניות זו למזער עוד יותר את האפשרות, הקלושה ממילא, שתושבים פלסטינים יעברו לגור ביישוב קהילתי. כך נוספה לתקנון היישובים הקהילתיים תמיכה בערכי הציונות או הכרה באופיה היהודי של המדינה ושל היישובים כתנאי לקבלת תושבים חדשים. כדי שהשינוי לא יישאר כהחלטה מקומית של היישובים, הוגשה הצעת חוק לכנסת במטרה לעגן אותה בחוק. ב-9.12.2009 אושרה

הצעת החוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות (ועדות קבלה ביישובים קהילתיים בגליל ובנגב), התש"ע-2009,¹ ואושרה בקריאה טרומית ברוב של 64 ח"כים ובהתנגדות של שמונה.²

לפי הצעת החוק:

הקצאת זכויות במקרקעין לאדם (להלן – מועמד) ביישוב קהילתי, לרבות מכוח דין, ובכלל זה מכוח ירושה על פי דין או צוואה, או רכישת זכויות במקרקעין על ידי מועמד להתיישבות ביישוב קהילתי, מותנית בהמלצה של ועדת קבלה. ועדת קבלה תביא בחשבון, בין יתר שיקוליה, את השיקולים הבאים: התאמת המועמד לאורח החיים ולמרקם חברתי של היישוב הקהילתי כקהילה בעלת לכידות חברתית ותרבותית, ובכלל זה התאמת המועמד להשקפת היסוד של היישוב הקהילתי כפי שזו הוגדרה בתקנון היישוב הקהילתי.

בכך מאפשר החוק ליישוב לקבוע באופן עצמאי את יעדי היישוב ומטרותיו ומידת ההתאמה של המועמדים. בין היתר יוכל היישוב לקבוע שהשגת יעדי הציונות והכרה בהם או באופי היהודי של המדינה הן תנאים הכרחיים לקליטה ביישוב.

בדיון בחוק בוועדת חוק חוקה ומשפט שהתקיים ב-22 בדצמבר 2009 מתחו חברי כנסת ערבים ביקורת על הצעת החוק. הם טענו שהצעת החוק נועדה לתת לגיטימציה להפליה כלפי אזרחים ערבים, וכי למרות מצוקת הדיור הקשה ביישובים הערביים, מאז הקמת המדינה לא הוקם אף יישוב ערבי חדש.³ ח"כ דוד רותם (ישראל ביתנו) הגן על הצעת החוק נוכח הביקורת מצד חברי הכנסת הערבים, וטען שהצעת החוק מבקשת לאפשר ל"קבוצה שמבקשת שחבריה יהיו כאלה שמתאימים במרקם החיים, באורח החיים, באמונות, בהסכמות שלהם. מה רע בדבר הזה? איפה אתם, בזכות החופש הדמוקרטי, רוצים לבוא ולמנוע ממני לבחור את החברים שלי? לבחור את השכנים שלי? אני לא מונע את זה מכך. אין בחוק הזה ולו דבר אחד שהוא נגד ערבים. אין בחוק הזה שום דבר שקשור לצבע. החוק הזה בא להבטיח שבגליל ובנגב יוקמו יישובים יהודיים על ידי אנשים שרוצים לגור בחברה יהודית. הם רוצים את זה ומגיע להם ויש להם את הזכות לכך, כי זו מדינה יהודית."⁴ ח"כ רותם ממשיך וטוען ש"אם היו בציבור הערבי אנשים שהיו לוקחים יוזמה ומבקשים קרקע, ומבקשים לבנות אגודה שיתופית, אני מניח שהיו [המדינה] נותנים להם."⁵

ואולם באותה ישיבה חשף סגן השר דני איילון את יעדיו האמיתיים של החוק, כאשר אמר בגלוי שהדיון בהצעת החוק "באמת מחמם את הלב, מכיוון שהנושא הזה של חיזוק הפריפריה, הנושא הזה של כיבוש הקרקע – ואני אומר עוד פעם, כיבוש הקרקע – הוא חשוב היום מבחינה לאומית וציונית ולא צריך להתבייש לומר את זה."⁶

דבריו של איילון מבהירים את הפגיעה בזכויות האזרחים הערבים, אף כי במצב הקיים, גם בלי החוק, לאזרחים פלסטינים קשה מאוד להתגורר ביישובים קהילתיים. הצעה זו מונעת אף את התערבות בית המשפט בהליך קליטת התושבים ליישובים קהילתיים, שכן ערבים לא יוכלו להתקבל ליישובים אלה ולגור בהם אם ועדות הקבלה לא יחפצו בכך, והחוק יגבה את החלטותיהן. בד בבד עם הקשחת הקריטריונים בקבלת תושבים חדשים, הממשלה מסרבת להקצאת קרקעות שוויונית לאזרחים הפלסטינים. ב-3 בינואר

¹ הוגשה לכנסת בתאריך 2.11.2009 על ידי ח"כ ישראל חסון (ישראל ביתנו) ואחרים.

² הישיבה ה-83 לכנסת ה-18, 9.12.2009.

³ פרוטוקול ועדת חוקה, חוק ומשפט, 22.12.2009.

⁴ פרוטוקול ועדת חוקה, חוק ומשפט, 22.12.2009. www.knesset.gov.il/protocols/heb/protocol_search.aspx?comID=6

⁵ פרוטוקול ועדת חוקה, חוק ומשפט, 22.12.2009.

⁶ פרוטוקול ועדת חוקה, חוק ומשפט, 22.12.2009. www.knesset.gov.il/protocols/heb/protocol_search.aspx?comID=6

⁵ יהונתן ליס, "אחמד טיבי: המדינה דמוקרטית ליהודים ויהודית לערבים". הארץ, 22.12.2009.

⁶ שם.

2010 דחתה ועדת השרים לענייני חקיקה את ההצעה להקצאת קרקעות שוויונית.⁷ מדובר בהצעה לתיקון חוק מינהל מקרקעי ישראל, שיקבע כי הקצאת הקרקעות לכלל אזרחי המדינה, ובהם ערביי ישראל, תיעשה על בסיס שוויוני.

את הצעת החוק יזם ח"כ אחמד טיבי (רע"מ תע"ל). ההצעה נועדה, בין היתר, להתריס כנגד הצעת תיקון פקודת האגודות השיתופיות שעברה בקריאה טרומית בכנסת. בדברי ההסבר להצעת החוק נכתב כי "לאור העובדה שמאז קום המדינה, מקרקעי ישראל משמשים כמקרקעי היהודים בלבד, לאור העובדה שמינהל מקרקעי ישראל השתמש בכל השיטות, לרבות באמצעות הסוכנות היהודית, על מנת להקצות את מקרקעי המדינה ליהודים בלבד, ולאור הניסיון המר של עשרות שנים מאז קום המדינה שבהן לא הוקם אפילו יישוב ערבי אחד, יש להבטיח באמצעות חקיקה כי מקרקעי ישראל ישמשו לכלל אזרחי המדינה בלי הבדל דת ולאום, ולהבטיח הקצאה שוויונית של מקרקעי המדינה לטובת האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל."

בתגובה להחלטת ועדת השרים אמר ח"כ אחמד טיבי: "שוב הוכיחה ממשלת ישראל שהיא נרתעת מעקרון השוויון האזרחי [...] הממשלה שאישרה את חוק הסלקציה של הח"כים דוד רותם וישראל חסון מתנכרת לזכויות הערבים, הורסת לערבים ולא מאשרת בניית יישוב ערבי חדש מאז 1948".⁸

הכנסת והממשלה הנוכחית אינן מסתפקות בחוקים המגבילים את זכויות האזרחים הפלסטינים. הן גם מבקשות לעגן ולבצר אופיה היהודי של המדינה, גם באמצעות חוקי יסוד חדשים או תיקון בחוקי יסוד קיימים. כעולה מהצעות החוק שהוגשו לכנסת, שינוי זה פירושו מבחינת האזרחים הפלסטינים קץ לדרישותיהם הלאומיות ולמאמצייהם לשפר את תנאי המחיה הימיומיים שלהם.

הצעת חוק יסוד: מדינה יהודית בעלת משטר דמוקרטי⁹

הצעת החוק מבקשת לשנות את חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, את חוק-יסוד: חופש העיסוק ואת חוק-יסוד: הכנסת. תחת ההגדרה "יהודית ודמוקרטית" מבקשים המציעים להחליף ב"יהודית בעלת משטר דמוקרטי".

בדברי ההסבר נכתב כי שאלת היחס בין מרכיבי המונח "מדינה יהודית ודמוקרטית" הביאה למחלוקות קשות בפסיקה ובספרות המשפטית. אף על פי שבית המשפט העליון קבע כי מדובר במושג אחד בעל שני מרכיבים, ואף פסק בעבר שהיות המדינה יהודית היא הטעם לקיומה, מתעוררת תחושה כי לא אחת המונח "מדינה יהודית" מרוקן מתוכנו, משל היה סרח עודף למונח "מדינה דמוקרטית". לפיכך, מוצע לשנות את המונח "מדינה יהודית ודמוקרטית" ל"מדינה יהודית בעלת משטר דמוקרטי", על מנת להבהיר ולהדגיש מחד גיסא את מרכזיותה של הגדרת מדינת ישראל כמדינה יהודית, ומאידך גיסא את משטרה הדמוקרטי של המדינה.¹⁰ הכנסת טרם קיימה הצבעה בהצעת החוק.

⁷ יהונתן ליס, "נדחתה הצעת החוק להקצאה שוויונית של קרקעות ליהודים וערבים". הארץ, 3.1.2010.

⁸ שם.

⁹ הוגשה בידי ח"כ יריב לוין (ליכוד) וח"כ דוד רותם (ישראל ביתנו) ב-4.1.2010.

¹⁰ שם.

מטרתו של חוק-יסוד זה לקבוע את אופיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ברוח העקרונות שבהכרזת העצמאות.

א- מדינת ישראל היא המדינה שבה מממש העם היהודי את זכותו להגדרה עצמית.

ב- מדינת ישראל היא דמוקרטית.

ג- מדינת ישראל מכבדת את זכויות האדם של כל תושביה.

אין לשנות חוק-יסוד זה אלא ברוב של 80 חברי כנסת; הרוב הדרוש לפי סעיף זה יהא דרוש להחלטות מליאת הכנסת בקריאה הראשונה, בקריאה השנייה ובקריאה השלישית.

לפי המציעים, "מאחר שאין עדיין חוקה לישראל, אלא חוקי יסוד שאינם מכסים את כל הנושאים שבהם צריכה לעסוק חוקה, עולה הצורך בחקיקת חוק-יסוד שעניינו אופי המדינה, אשר יתייחס לשניות של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי וכמדינה דמוקרטית."¹²

חוק-היסוד המוצע משלב את הדגשת הקשר המיוחד של המדינה והעם היהודי עם מחויבות מלאה לשוויון אזרחי. יש בו חזרה על הרעיון (המופיע גם בחוקי יסוד אחרים) כי המדינה יהודית, אבל גם דמוקרטית ומחויבת לזכויות האדם של כל אזרחיה ותושביה. ההצעה היא לקבוע בחוק יסוד, כעיקרון בסיסי של המדינה, שזו מדינת הלאום היהודי, שבה מממש העם היהודי את זכותו להגדרה עצמית. באותה מידה מוצע לקבוע כי ישראל היא גם מדינה דמוקרטית, המכבדת את זכויות האדם של כל תושביה. הכנסת טרם קיימה הצבעה בהצעת החוק.

שינוי חוק יסוד

האפשרות שבג"ץ יתערב ויפעל נגד הארכות תוקף התיקון לחוק האזרחות והכניסה לישראל, שמטרתו מניעת איחוד משפחות או מתן אזרחות לפלסטינים הנישאים לפלסטינים אזרחי ישראל, מעסיקה לאחרונה חברי כנסת רבים. פרשנים ועיתונאים סבורים כי השינוי שהם מציעים הוא שינוי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו כדי למנוע מבג"ץ לפסול את "חוק האזרחות"¹³. מאז תיקון חוק האזרחות והכניסה לישראל הוגשו לבג"ץ ארבע עתירות בדרישה לחייב את בית המשפט לקבוע שמדובר בחוק לא חוקתי ולפסול אותו, בהתבסס על חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו,¹⁴ שכן החוק פוגע בזכות לחיי משפחה ולשוויון. בכנסת הנוכחית מנסים חברי כנסת להתשמש בכלים דמוקרטיים כדי לקדם מטרות אנטי-דמוקרטיות באמצעות שינוי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו כך שיאפשר פגיעה בהוראות החוק.

הצעת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (תיקון – תוקפו של חוק חורג)¹⁵

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו אינו כולל הוראת התגברות, בדומה לזו הנכללת בסעיף 8 לחוק יסוד: חופש העיסוק, ומאפשרת לכנסת לחוקק חוק שיש בו פגיעה בזכויות שלפי חוק-היסוד גם אם אינו עומד בתנאי פיסקת ההגבלה (חוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה ושהפגיעה הכרוכה בו אינה במידה העולה על הנדרש).

בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו מוצע לקבוע הוראה זהה, המאפשרת לכנסת לחוקק ברוב חבריה (61) חוק שייאמר בו במפורש שהוא תקף גם אם יש בו פגיעה בזכויות המוקנות מתוקף חוק יסוד, ואולם תוקפו

¹¹ הוגשה בידי ח"כ יעקב אדרי (קדימה), ח"כ ציון פיניאן (ליכוד) וכרמל שאמה (ליכוד) ב-14 בדצמבר 2009.

¹² לנוסח המלא של הצעת החוק באתר הכנסת: http://www.knesset.gov.il/privatelaw/Plaw_display.asp?lawtp=1.

¹³ יהונתן ליס, "44 ח"כים דורשים לשנות חוק-יסוד ולהגביל את בג"ץ במאבק על החוק האזרחות". הארץ, 18.12.2009.

¹⁴ שם.

¹⁵ הוגשה לכנסת בידי משה גפני ואורי מקלף (יהדות התורה) ב-14 בדצמבר 2009.

יהיה מוגבל לתקופה מקסימלית של ארבע שנים.¹⁶

יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט מקדם הצעת חוק נוספת, שלפיה יוכנס לאחד מסעיפי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו תיקון שיבהיר כי האמור בו אינו עומד בסתירה לחוק האזרחות והכניסה לישראל. רותם הצליח לגבש קואליציה של 44 חברי כנסת שיגישו יחד איתו את ההצעה. ח"כ רותם ביקש שגם הממשלה תתמוך בהצעת החוק והציע אותו לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה. הצעת החוק טרם הוגשה לכנסת.¹⁷

ח"כ לשעבר זהבה גלאון, מהעותרות לביטול החוק, הגיבה על הצעת החוק ואמרה ש"הכנסת מבקשת לעגן את הגזענות בחוק-יסוד, ולקבע בספר החוקים את אחת החרפות המכתימות אותו".¹⁸ מאמר המערכת של "הארץ" הגיב על כוונת ועדת השרים לדון בהצעת החוק וכתב: "אם תאושר ההצעה, ייווצר כרסום מדאיג בחוק-היסוד המרכזי בתחום זכויות האדם. אסור לוועדת השרים לתמוך בהצעת החוק, הפוגעת באופן אנוש בזכות לחיי משפחה ולכבוד, ובזכות לנישואים, המוכרת במדינות מתוקנות. הטיפול בבקשות הגירה, נישואים ואיחוד משפחות צריך להיות פרטני ולא גורף".¹⁹

אוריאל פרוקצ'יה, משפטן במרכז הבינתחומי הרצליה, כתב: "על פי ההצעה, הוראת השעה תעוגן בחוק-היסוד עצמו, כלומר היא עצמה תהיה לחלק מחוקתנו. אם תצלח דרכו של רותם, תיגזרנה בכך מחלפותיו של בית המשפט הגבוה לצדק, שהרי אין הוא רשאי לפסול חוקים בלתי חוקתיים אלא מכוחה של החוקה, ואם החוקה עצמה מעגנת בתוכה את הפגיעה בזכויות האזרח, די בכך כדי להעמיד את השופטים במקומם' ולגזור עליהם אלם. [...] מקום שחוק-היסוד שהוא הלוח של חוקתנו יאפשר לבית המשפט להגן על זכויות היסוד, מעתה הוא יעגן כללים הפוגעים בהן".²⁰

כפיית שירות ביטחוני

מאז ההתנגשויות בין מפגינים ערבים לכוחות הביטחון בשנת 2000, ולאור המלצות ועדת אור בנוגע לשינוי היחסים בין משטרת ישראל לאוכלוסייה הערבית, וביתר שאת אחרי המלצות ועדת לפיד, הגבירו ממשלות ישראל את מאמציהן לשכנע צעירים ערבים להשתלב ב"שירות הלאומי". האזרחים והמנהיגים הפלסטינים תופסים את הניסיון לאלצם לשרת שירות לאומי כניסיון לצרוב תודעה פוליטית אנטי-לאומית בקרב הצעירים הפלסטינים וכצעד מקדים לשילובם בשירות צבאי. התוכניות המיושמות כעת, שהשירות בהן וולונטרי ומבוסס על תגמול פעוט לממשתיים, לא הצליחו עד כה לחולל מפנה בתפיסותיהם של הצעירים הערבים כלפי המשטרה או השירות הצבאי, ולא משכו אליהן צעירים ערבים רבים. כישלון תוכניות הגיוס הוולנטריות מביא את מקבלי ההחלטות לנסות לכפות את השירות הלאומי על האזרחים הפלסטינים, בין היתר באמצעות חקיקה. בינאר האחרון הוגשה הצעת חוק ברוח זו לכנסת. המציעים מנמקים את הצעת החוק בצורך לחלק את הנטל באופן שוויוני יותר בין כלל האזרחים.

¹⁶ לנוסח הצעת החוק באתר הכנסת: http://www.knesset.gov.il/privatelaw/Plaw_display.asp?lawtp=1

¹⁷ אביעד גליקמן, "השרים ידונו ב'עוקף בג"ץ' נגד איחוד משפחות", **ynet**, 17.12.2010.

¹⁸ שם.

¹⁹ "גזענות במסווה חוקתי", מאמר מערכת, **הארץ**, 20.12.2009.

²⁰ אוריאל פרוקצ'יה, "הח"כים שקוראים תיגר על הדמוקרטיה", **ynet**, 21.12.2009.

**הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון) – חובת שירות לאומי או אזרחי למי שלא משרת שירות סדיר),
התש"ע-2010²¹**

לפי הצעת החוק "יוצא צבא גבר שלא שירת שירות סדיר, למעט מי שנמצא בלתי כשיר לשירות לפי סעיף 5, יהיה חייב להתייצב לשירות לאומי או לשירות אזרחי לתקופת שירות של 24 חודשים".²²

בדברי ההסבר של מציעי החוק נכתב: "הצעת החוק באה כדי לחייב את האזרחים הפטורים משירות צבאי לשרת שירות לאומי או אזרחי לטובת הכלל. לדברי מגישי ההצעה, הצעה זו באה ליצור שוויון בנטל, מאחר שלא ייתכן שחלק מהגברים והנשים בני ה-18 ישרתו את המדינה ויגנו עליה כאשר לצדם יהיו כאלה שלא ישרתו ולא יתרמו. אלה שקיבלו פטור כדין מהמדינה אינם צריכים להיות פטורים מלתת תרומה חלופית כדוגמת שירות לאומי או אזרחי במוסדות ציבוריים הזקוקים לידיים עובדות."

**הצעת חוק שהייה שלא כדין (איסור סיוע) (הוראות שעה) (תיקון) – החמרת ענישה על הלנה, העסקה
והסעה שלא כדין), התש"ע-2010²³**

הצעת החוק באה להחמיר בעונשם של אזרחים המספקים מקום לינה ושהיה ל"שוהים בלתי חוקיים", קרי עובדים פלסטינים השוהים בישראל לצורך עבודה ופרנסה ללא היתר. כידוע, ה"קריטריונים" למתן היתרי עבודה הוחמרו מאוד מאז האינתיפאדה השנייה, וכן נחקק חוק המטיל עונש מאסר של שנתיים לאזרחים המספקים מקומות לינה ומקום מגורים לעובדים פלסטינים ללא היתר. המציעים מבקשים להחמיר את הענישה לארבע שנות מאסר. הצעת החוק מבקשת להעלות גם את סכום הכנס שיוטל על עבירה מסוג זה שלא יפחת מ-50 אלף ש"ח.

לפי מציעי החוק, התיקון אינו מבקש להחמיר עם תושב האזור (קרי פועל פלסטיני) המבקש למצוא פרנסה בישראל, אלא עם תושבי ישראל המסייעים בידיהם להתפרנס וללון בה, תוך ידיעה ברורה כי הדבר מהווה סכנה ביטחונית חמורה והפרה של חוקי מדינת ישראל. לדבריהם, בתי המשפט בישראל גוזרים עונשים וקנסות נמוכים על מעסיקים ומלינים שנתפסים, ולפיכך יש מקום להחמיר את האכיפה: מעסיק העובר על החוק הפלילי, המסכן חיי אדם ומפר את חוקי העבודה, ראוי לענישה חמורה יותר.²⁴

הרשות המבצעת:

"עמדה חיובית" כלפי ערכי התרבות הישראלית כתנאי להעסקה במשרד החינוך

בדוחות קודמים תיארנו את מאמצי משרד החינוך והעומד בראשו, השר גדעון סער, לכפות לימוד ציונות במערכת החינוך הערבית. בינואר השנה התברר שהמשרד החל לדרוש ממועמדים למשרות בכירות בחינוך הערבי להביע השקפה ציונית, כעולה ממכתב ששלח מרכז עדאלה למשרד החינוך. עדאלה כותב:

לאחרונה נודע לנו כי במכרזים שהוצאו למשרות פנויות במשרד החינוך, לרבות משרות בכירות, מותנית קבלת המועמד/ת בנאמנות לערכי הציונות, כאשר נדרש באופן מעורפל כי על המועמד להיות בעל "עמדה חיובית לערכי החברה, התרבות היהודית של ישראל והתרבות הכללית." תנאי זה כלול בכל מכרז המוצא ע"י משרד החינוך לצורך איוש משרות פנויות בכל הדרגים, לרבות בדרגים

²¹ הוגשה לכנסת בידי הח"כים ממפלגת ישראל ביתנו משה מטלון, רוברט אילטוב, חמד עמאר, דוד רותם, פניה קירשנבאום ואורי אריאל (האיחוד הלאומי) ב-18.1.2010.

²² ש.ם.

²³ הוגשה בידי ח"כ אופיר אקוניס (ליכוד) ואברהם דיכטר (קדימה) ב-11.1.2010.

²⁴ ש.ם.

הבכירים. לא זו בלבד, אלא שמכרזים המיועדים באופן ספציפי לאיוש ע"י בני האוכלוסייה הערבית והצירקסית כוללים את התנאי לעיל. עמדה חיובית כלפי ערכי התרבות הציונית הינה תנאי הכרחי שבלעדיו אין, לצורך הקבלה למשרות הבכירות לעיל במשרד החינוך. **תנאי זה מחייב כי למועמד/ת תהיה אידיאולוגיה המושתתת על ערכי המדינה והחברה כחברה יהודית, וממנה משתמע כי על המועמד להיות בעל אידיאולוגיה יהודית וציונית.** זוהי בעצם כפיית אידיאולוגיה פוליטית על המועמדים, לרבות המועמדים הערבים, שבלעדיה לא ניתן יהא להתקבל למשרות.²⁵

יוצא אפוא כי במבחן התוצאה, מי שאין לו עמדות ציוניות לא יתקבל למשרות המוצעות. הנפגעים העיקריים הם כמובן המועמדים הערבים, המופלים כך לרעה בקבלתם לעבודה במשרד החינוך על רקע שייכותם הלאומית והשקפתם הפוליטית.

העיתונאי ג'קי חורי מ"הארץ" כתב בתחקיר בנושא כי "בכירים לשעבר באגף החינוך הערבי במשרד החינוך הגדירו את ההתניה הזו כבעייתית בלשון המעטה. אחד מהם אמר ל'הארץ': 'מדובר בניסוח מעומעם וכללי מאוד. איך אפשר למדוד עמדות חיוביות ולפי אילו פרמטרים? מה הסף של עמדה חיובית ואיפה המועמד נפסל? כשמדברים על אישורים ועל תעודות זה דבר מקובל ואף מתבקש, אבל לבחון אדם לפי עמדותיו זה דבר פסול מאחר שלוועדת הקבלה יהיה בסעיף הזה מרחב גדול מאוד לפסול או לקבל את המועמד, גם אם הוא עונה לכל הדרישות מבחינת התארים והתעודות'. לדבריו, הניסוח והצגת התנאי מהווים גם פתח לשיקולים זרים ואחרים – אולי ביטחוניים – ובכך בוחנים את המועמד גם על פי עמדותיו הפוליטיות."²⁶ בתגובה מסר משרד החינוך כי "סעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי מגדיר את מטרות החינוך הממלכתי, ובהן 'לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו, אוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל המכבד את הוריו, את משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו'. אשר על כן, נקבע לפני שנים רבות על ידי נציבות שירות המדינה ובתיאום עם המשרד, שבמכרזים לתפקידים בשירות הציבורי יידרש עובד המדינה להחזיק בעמדה חיובית לערכי החברה והתרבות הישראלית בכללותה, ובתוך כך גם לתרבות הערבית, הבדווית, הדרוזית והכללית, כאמור. יוער כי גם בתי הספר דוברי הערבית הם חלק ממערכת החינוך הממלכתית במדינת ישראל. במהלך ראיונות הקבלה לתפקידים השונים, נשאל המועמד על עמדתו בנושא זה ומאפשר לחברי הוועדה להתרשם מדבריו."²⁷

רדיפה פוליטית של מנהיגים ערבים

בפברואר 2007 השתתפו מנהיגים ערבים בהפגנות מחאה במזרח ירושלים נגד עבודות שיפוץ שסיכנו לדעתם את מסגד אל-אקצא. באחת ההפגנות פרץ עימות בין מנהיג הפלג הצפוני של התנועה האיסלמית, השיח' ראאד סלאח, ובין אחד השוטרים. בעקבותי העימות הגישה המשטרה תלונה נגד השיח' סלאח בגין תקיפה והעלבת שוטר. בינואר 2010 גזר בית משפט השלום בירושלים על השיח' ראאד סלאח תשעה חודשי מאסר בפועל בגין אותו כתב אישום.²⁸ השיח' סאלח הורשע בהשתתפות בהתפרעות ובתקיפת שוטר. בנוסף ל-9 חודשי מאסר בפועל, נגזרו על סלאח גם 6 חודשי מאסר על תנאי וכן תשלום של 7,500 ש"ח כפיצוי לשוטר שעליו ירק.²⁹ סניגורו של השיח', עו"ד ח'אלד זבארקה, אמר בתגובה כי "השיח' ראאד סלאח הוא קורבן של מדיניות הכיבוש הישראלי במזרח ירושלים. ישראל היא כוח כובש זה 42 שנים, וישראל היא זו שפועלת לקבוע עובדות במסגד אל-אקצא במזרח ירושלים, ולכן היא הפושעת ולא השיח' סלאח." לדבריו, המשפט הוא

²⁵ "נאמנות לציונות", הגיליון האלקטרוני מס' 67 של עדאלה, דצמבר 2009.

<http://www.adalah.org/newsletter/heb/dec09/dec09.html>

²⁶ ג'קי חורי, "משרד החינוך דורש ממועמדים ערבים לגלות 'עמדה חיובית' לערכי התרבות הישראלית". **הארץ**, 3.12.2009.

²⁷ שם.

²⁸ ג'קי חורי וניר חסון, "השיח' ראאד סלאח נידון ל-9 חודשי מאסר על תקיפת שוטר". **הארץ**, 13.1.2010.

²⁹ שם.

משפט פוליטי ותוצאותיו היו ידועות מראש.³⁰ בתגובה לפסק הדין אמר השיח' ראד סלאח כי "גזר הדין של בית המשפט אין בו הענשה, אלא ניסיון פוליטי להרתיע את כל מי שמטיל דופי בריבונות הישראלית בירושלים. ח"כ ג'ימאל זחאלקה (בל"ד) כינה את החלטת בית המשפט החלטה פוליטית. "המניע הוא נקמה פוליטית והמטרה היא רדיפה פוליטית. בהחלטה זו, בית המשפט הפך לכלי בידי המשטרה והשב"כ. המשטרה מתנכלת לציבור הערבי ומנהיגיו ועושה הכול כדי לפגוע בזכות המחאה הלגיטימית."³¹

מחאה פוליטית באוניברסיטאות – אסורה

בדצמבר האחרון ציינו הפלסטינים מלאת שנה למלחמה על עזה. לרגל האירוע ביקשו סטודנטים ערבים באוניברסיטאות לקיים טקסי זיכרון ולמחות על המדיניות הישראלית, אך נראה כי לדעתם של ראשי האוניברסיטאות, הבעת עמדה המתנגדת למדיניות הישראלית ולמלחמות איננה לגיטימית.

כך החליטה הנהלת האוניברסיטה העברית לבטל טקס ציון שנה למלחמה על עזה, לאחר שנתנה לו אישור. העיתונאית יהלי מורן-זליקוביץ' מ-ynet סיפרה כי "הנאצות כלפי ישראל שנשמעו אתמול בטקסי הזיכרון שערכו ארגונים פלסטיניים במקומות שונים בעולם במלאת שנה למבצע 'עופרת יצוקה' נבלמו על-ידי האוניברסיטה העברית. הנהלת האוניברסיטה ביטלה ברגע האחרון כנס שביקש לארגן תא מפלגת חד"ש באחד מאולמות המוסד, שאמור היה לעסוק במה שהגדירו מארגניו 'המלחמה הציונית האיומה והארורה'."³²

חברי התא הגישו להנהלת האוניברסיטה בקשה לקיים בה אירוע חברתי ונענו בחיוב. אלא שבהמשך התברר כי מדובר במה שהאוניברסיטה כינתה "כנס הסתה" נגד צה"ל ומדינת ישראל. הנהלת האוניברסיטה נעתרה לפניית תא לביא באוניברסיטה העברית, המזוהה עם הליכוד. חבריו פנו להנהלת האוניברסיטה בניסיון לברר כיצד אושר אירוע מסוג זה, וזו השיבה כי מדובר בהפרת הפרטים שסוכמו בין דיקן הסטודנטים ובין המארגנים – ולפיכך האירוע בוטל.

בחד"ש אומרים שאין זו הפעם הראשונה שבאוניברסיטה "סותמים פיות". לדברי מוחמד נאבולסי מתא חד"ש, "לפני כחודש ארגנו כינוס של 'שוברים שתיקה' עם חיילים שיצאו מעזה. כשהתחיל האירוע היה טלפון להפסיק ולבטל אותו."³³ הוא הוסיף כי "אמרו לנו שבאירוע היום יש הסתה. זה לא נכון, מה שכתוב בפלאייר שחילקנו זה מה שאישרו. סותמים לנו את הפה. אנחנו יהודים וערבים יחד, אז בטח שלא נסית."³⁴

מהאוניברסיטה העברית נמסר בתגובה: "המוסד מאשר פעילות של התאים הפוליטיים הרשומים בו, כל עוד אין בה עבירה על חוקי מדינת ישראל ואין היא עומדת בסתירה למטרות האוניברסיטה ועקרונותיה. במקרה הנוכחי היו תכני הכינוס שהובאו לאישור דקאנט הסטודנטים שונים ממה שהפיצו חברי התא בפועל. לאחר שהדבר נודע, הוחלט להקפיא את הכינוס ונציגי התא נתבקשו להגיש מחדש את הבקשה שתיבחן לגופה." גם אוניברסיטת חיפה החליטה לבטל אירוע מחאה פוליטי שאורגן על ידי סטודנטים ערבים לציון שנה למלחמה על עזה. האוניברסיטה הסבירה את האיסור בדאגה לשלומם וביטחונם של הסטודנטים ובחשש למהומות שיפרצו בין סטודנטים ערבים ליהודים.³⁵

³⁰ שם.

³¹ שם.

³² יהלי מורן-זליקוביץ', "העברית ביטלה כנס על 'המלחמה הציונית הארורה'", ynet, 28.12.2009.

³³ שם.

³⁴ שם.

³⁵ אתר ערב 48, 30.12.2009.

הרב עובדיה בז לדת האסלאם

"טיפשים, הדת שלהם מכוערת כמותם."³⁶ כך אמר הרב עובדיה יוסף מנהיגה הרוחני של מפלגת ש"ס על המוסלמים בדרשת מוצאי השבת ב-14 בדצמבר 2009. הרב עובדיה התייחס לעובדה כי ביהדות תנאי לחזרתה של גרושה לבעלה הוא שלא התחתנה עם איש אחר. במקרה שגרושה התחתנה, לא תוכל עוד לחזור לבעלה. התפיסה באסלאם הפוכה, ועל פיה תנאי לחזרתה של גרושה לבעלה הוא שתתחתן ותשכב עם מישהו אחר ותגרש ממנו.³⁷

אין זה חריג שאישיות דתית בכירה מזלזלת בערבים או בדת האסלאם ותוקפת אותם. כאשר עושה זאת אישיות כמו הרב עובדיה יוסף, דבריו מקבלים משמעות פוליטית ומעשית, כיוון שהם מתקבלים ללא עוררין על ידי תומכיו הדתיים והפוליטיים. הרב עובדיה יוסף הוא מנהיגה הרוחני של מפלגת ש"ס, המפלגה הרביעית בגודלה בכנסת, ותומכיה שותים בצמא את דברי הרב (בבחירות האחרונות קיבלה ש"ס 11 מנדטים מקרוב ל-300 אלף מצביעים³⁸). מלבד הממד הדתי, למקרה זה יש השלכות פוליטיות משמעותיות והשפעה על יחסם של מאות אלפי אנשים לערבים ולדת האסלאם. סביר להניח כי תפיסותיו של הרב והבוז שלו לדת המוסלמית יקבלו תרגום מעשי במדיניות הממשלה באמצעות נציגי מפלגת ש"ס.

סיכום

מקץ שנה להקמת ממשלת נתניהו, ולאור ההרכב הנוכחי של הכנסת, מתברר שהממשל הנוכחי עושה שימוש נרחב בכלים דמוקרטיים לכאורה ובלגיטימציה של הכרעות רוב כדי לחוקק חוקים ותקנות גזעניות כלפי האזרחים הפלסטינים. הכנסת והממשלה נוקטים צעדים שמגבילים את מרווח הפעולה הפוליטי של האזרחים הערבים והמפלגות הערביות, מבקשים להקשיח עוד יותר את החופש שלהם (המצומצם ממילא) בבחירת מקום מגורים, ואף מבקשים לשנות חוקי יסוד כדי לתת לגיטימציה חוקתית לפגיעה מהותית בזכויות האזרחים הערבים. מאמצים אלה עברו בחודשים האחרונים גם ליישובים הקהילתיים, המבקשים אף הם למנוע את האפשרות של מעבר אזרחים ליישובים קהילתיים באמצעות תהליך קבלת החלטות דמוקרטי לכאורה. גם האוניברסיטאות מגבילות את אפשרות המחאה הפוליטית של האזרחים הפלסטינים בישראל. כמעט בכל רמות השלטון והמוסדות השונים יש מגמה של ריקון שארית הכלים הדמוקרטיים העומדים לרשות אזרחים הפלסטינים מתוכנם. המשך מגמה זו יחזק את הסגר הציה הקיימת בישראל מצד אחד, ויגביר את הדרת האזרחים הפלסטינים מצד שני. החקיקה המוצעת וקווי המדיניות המבוצעים מצביעים על כך שעריצות הרוב הופכת במודע למאפיין מקובל של המשטר במדינת ישראל.

אמטאנס שחאדה הוא עמית מחקר במרכז מדה אל-כרמל.

לעיון בדוחות המעקב הפוליטי הקודמים נא ללחוץ **כאן**

³⁶ אבישי בן חיים, "הרב עובדיה: מוסלמים והדת שלהם מכוערים", NRG, 14.12.2009.

³⁷ ש.ס.

³⁸ תוצאות הבחירות לכנסת ה-18 באתר הכנסת: www.knesset.gov.il/description/heb/heb_mimshal_res18.htm